

Literatūra • menas • mokslas

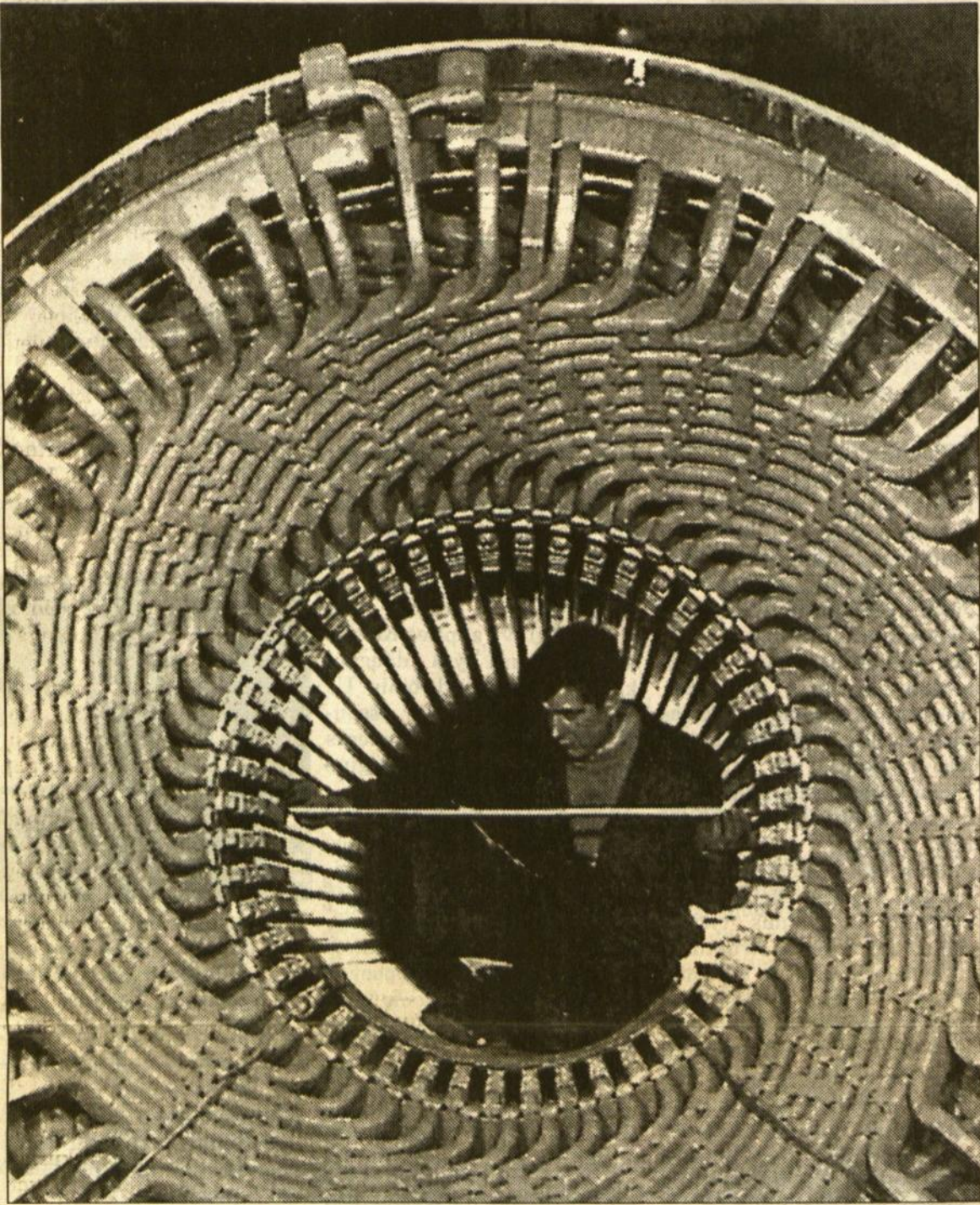
DRAUGAS — šeštadieninis priedas

2002 m. birželio 1 d.

Nr. 106 (22)

Saturday supplement June 1, 2002

No. 106 (22)

DINAMINĖS SISTEMOS

AKAD. KAZIMIERAS RAGULSKIS

Dinaminės sistemos yra aktyvios. Tai sistemos, į kurias iš išorės ateina energijos srautas ir jų viduje vyksta energijos disipacija bei transformavimas. Dinaminių sistemų svarbiausia savybė yra saviorganizacija — tai yra organizuotų struktūrų, judesio trajektorijų ir dėsnių susidarymas. Saviorganizacija yra bendra savybė fiziniams, cheminiams biologiniams ir net visuomenės socialiniams sistemoms.

Chemijos mokslas tapo fundamentalus XX a. pradžioje kartu su kvantinės mechanikos dėsnių atskleidimu. Per cheminius procesus, kurių metu chaosas virsta organizuota tvarkinga struktūra, yra sukuriamos naujos medžiagos. Atskleisti cheminių procesų metu vykstančią labai trumpalaikią spartų koherentinių banginių procesų susidaro realios galimybės kurti naujas medžiagas su iš anksto numatytais savybėmis, tam reikalui panaudojant tų bangų paketų fazių valdymą.

Biologiniai procesai yra biocheminių osciliatorių-vibratorių funkcionavimo rezultatas. Sąveikaujančių osciliatorių, kurie režimai yra mirtis. Tai įvyksta šuoliais pereinant nuo tvarkingos organizuotos struktūros į chaosą, naujų dažnių susidarymą, moduliaciją. Pavyzdžiui, smegenų neuronų biocheminiai ir elektriniai procesai normaliai yra sinchronizuoti, o ligos atveju įvyksta desinchronizacija, chaosas.

Fizinių, cheminių ir biologinių sistemų įvairovė yra nepaprastai didelė. Tačiau vykstančių organizuotų tvarkingų struktūrų susidarymo procesai artimi toms sistemoms, nepriklausomai nuo jų prigimtinių. Nors atskirų sistemų elementai yra labai sudėtingos vidinės struktūros, tačiau dažnai saviorganizacija vyksta makrostruktūriniu lygiu ir tai nagrinėti galima apsiribojant nedideliu laisvės laipsnių skaičiumi.

Beveik prieš tris dešimtmečius mokslininkas Haken saviorganizacijos procesus pavadino sinergetika, tai yra bendru veikimu. Jau dabar sinergetika, chaoso teorija leidžia paaiškinti daug sudėtingų reiškinų, prognozuoti technikos ir net gamtos avarijas. Čia dinaminių sistemų tyrimams yra plačios perspektyvos.

Dinaminėse sistemose susiduriama su virpesiais ir bangomis. Virpesių reiškiniai ir jų tyrimo metodai yra vieni iš bendriausių ir svarbiausių.

Virpesių ir bangų procesai yra apibūdinami daugeliu charakteristikų ir kriterijų, kurie plačiai nagrinėjami determinuotų, atsitiktinių ir chaotinių procesų teorijoje, sistemų atpažinime, diagnostikoje, optimizavime.

Virpančios dinaminės sistemos turi įdomias savybes, kaip rezonansas, fazių perstūmimas, procesų sustiprinimas, susilpninimas ir transformacijos. Svarbūs todėl netiesiniai reiškiniai, kaip daugiareikšmiai režimai, chaosas, įvairūs saviorganizacijos efektai. Tie efektai konkrečių tipų sistemose sukuria įvairias, tiesiog paradoksalias savybes. Tų efektų ir savybių atskleidimas yra svarbios mokslo ir praktikos problemos.

Ištisos šiuolaikinės technikos sritys yra pagrįstos virpančių procesų panaudojimu. Ir tai vis plinta. Techniniai įrenginiai ir technologiniai procesai, kurių veikimas pagrįstas virpesiais, daro revoliucinius šuolius.

Mechaninės sistemos, susijusios su virpesiais, sparčiai vystosi, kuriamos naujo tipo sistemos. Intensyviai plečiasi mechaninių sistemų gabaritai ir mažėja ir didžiausios pusės. Žmonijos sąlygų pagerinimui žemėje ir įsisavinant kosmosą teks ir didžiąją pusę kurti sistemas, matuojamas šimtais

mikromechanika bus vedanti kryptis. XXI amžiuje tos sistemos užims svarbiausius vaidmenis gamybiniuose ir negamybinėse sferose, medicinoje. Siekiant spartinti mikro ir supermakro sistemų raidą, teks atlikti daug fundamentinių ir taikomųjų tyrimų įvairių sričių specialistams.

Lietuva taps svarbiu jungiamuoju tiltu aukšto mokslinio imlumo technologijų ir technikos kūrimo grandinėje. Ji sudeda iš 4 dalių: fundamentiniai mokslai, technikos mokslai-inžinerinė veikla — gamyba. Didžiausias efektas yra gaunamas tuo atveju, kai visų grandies elementų pirminės kryptys sutampa ir dirba sutartinai siekdamos bendro tikslo.

Į kokias pirmines kryptis reikia orientuotis? Tenka atsivelti į gamybos technologijas. Jos skirstomos į tris grupes: pirma grupė — tai aukšto mokslinio imlumo technologijos. Čia priskiriamos aerokosminė, kompiuterinė, medicininė, sudėtinga cheminė, komunikacijų, farmakologijos,

ininės pažangos skatintojos — kuria aukštos kokybės, mokslui imlias, konkurencingas prekes, originalias technologijas. Šiuo metu aukšto mokslinio imlumo technologijose (aišku ir gamyboje) moksliniai tyrimai užima apie 50 proc., o prieš pusšimtį metų sudarė net mažiau negu 10 proc. Juk seniau vyko tik pramoninė, o vėliau mokslinė-techninė revoliucija atskirais retais šuoliais, o dabar mokslinė-techninė revoliucija vyksta labai spraciai, nuolatos, galima sakyti pagal geometrinę progresiją.

Siekiant orientuotis į aukšto mokslinio imlumo technologijas, reikia ruošti atitinkamus aukštos kvalifikacijos specialistus. Tam turi pasitarnauti matematinis modeliavimas, paremtas didžiuoju informacijos priemonių pažanga. Svarbu, kad visi specialistai su aukštu išsilavinimu būtų įvaldę matematinį modeliavimą. Tikslinga aukštosios mokyklos sukurti matematinio modeliavimo centrus, kurie taptų pagrindine baze

Ne žmogus technikai, bet technika žmogui

Žmogus išrado ratą, bet ir pats gali atsirasti rate. Ratai jį veža, suka mašinas, bet žmogus gali patekti po ratais... ar visą gyvenimą sukis aplinkui ratu.

Šiuolaikinės žmonijos stebėtojai ne be reikalo teigia, kad technikos srityje „pažangios“ tautos yra linkusios jai pačiai pasijungti, kai visas dėmesys — produktų gamybai, o visas atpildas — beatodairiškas gaminių naudojimas savo patogumui. Tada žmonės tampa didelės socialinės sistemos mažais sraiguteliais. Kai dvasia ignoruojama, žmonių orumas žiauriai nukentia: didžiausia žala jiems patiems (prisimintinas prof. Antano Paškaus straipsnis „Šio amžiaus veidas“ *Draugo* kultūriniame priede, 2002 05 04, 1 psl.).

* * *

Ne technika, bet žmogus yra stebuklas — sugebantis gamtos jėgas sumaniai pajungti savo ir kitų gerovei. Bet jis išmintingas tik tada, kai pats lieka virš mašinos, o ne po ja.

Akademikas Kazimieras Ragulskis yra vienas sumaniausių ir išmintingiausių Lietuvos mokslininkų. Jis įkūnija tą žmogaus stebuklingumo tiesą. Jis visų pirma yra asmenybė — besirūpinąs pačios Lietuvos gerove, visokeriopa jos pažanga, ypač tautai tarnaujančios jaunosios mokslininkų kartos tobulėjimu.

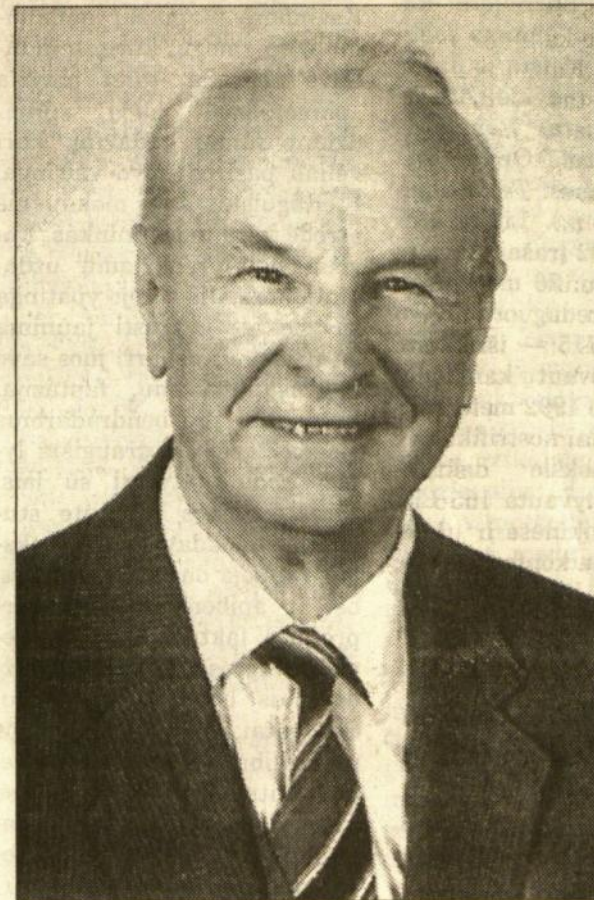
Kęstutis A. Trimakas

Šio priedo puslapiuose...

Atvaizde: technikas elektros srovę gaminančios elektromagnetinės jėgą rate (1 psl.).

Prašome susipažinti su pasaulinio masto Lietuvos mokslininku akademiku Kazimieru Ragulskiu, jo išradimais, jo mokykla ir jo rūpestiais Lietuvos pažanga (1 ir 2 psl.).

Pabaltijo archeologų rūpestiai ir atradimai (2 psl.), Eglės Juodvalkės poezija (3 psl.), grafiko Vytauto Igno kūryba (3 psl.), V. Kisarausko ansambliai (4 psl.), išspausdinta Gintauto Iešmanto poema apie Romą Kalantą (4 psl.).

Šis akad. K. Ragulskio pranešimas buvo skaitytas jo gyvenimo 75-ųjų metų jubiliejinėje konferencijoje.

„Lietuva taps svarbiu jungiamuoju tiltu aukšto mokslinio imlumo technologijų ir technikos kūrimo grandinėje“.

Kazimieras Ragulskis

metų, kilometrais. Taipogi sistemos sparčiai vystosi į mažą ir didžiąją pusę pagal greičius, smarkiai didėja tikslumas, reguliuojant judesius trajektorijas ir dėsnius, pozicionuojant sistemas erdvėje. Pastaruoju metu prasidėjo nepaprastų protrūkių mikromechanikoje. Kūrimo stadijoje mikromašinos ir mikrorobotai, kurie sudaromi iš mechaninių blokų su elektronikos įtaisais. Sujungus tokius blokus į kompleksus, bus galima sukurti įvairiausias mikromašinas ir mikrorobotus, kurių gabaritai matuojami mikronų dešimtosiomis, šimtosiomis dalimis, net iki molekulių dydžio. Pasaulio ekspertai mano, kad per artimiausius tris dešimtmečius

mokslinių priemonių pramonė.

Antra grupė — vidutinio mokslinio imlumo technologijos. Tai laivų statyba, antžeminis transportas, polimerų, stiklo, akmens, spalvotųjų metalų ir lydinų pramonė.

Trečia grupė — žemo mokslinio imlumo technologijos. Tai naftos perdirbimo, juodosios metalurgijos, lengvoji, medžio apdirbimo, popieriaus pramonė.

Šiuo metu pasaulio vadovės yra ne tos šalys, kurios eksploatuoja didelius gamtos turto resursus ar kurios gamina daug žemės ūkio ir pramonės produkcijos su importinėmis technologijomis, o tos šalys, kurios yra mokslinės tech-

vystant mokslą bei mokymo procesą visose srityse. Reikia smarkiai plėsti fundamentinį mokslą, matematinio modeliavimo, kompiuterizacijos ir informatikos specialistų ruošimą, mažinti ne perspektyvių specialistų ruošimo skaičių.

Lietuvoje reikia orientuotis tik į nedaugelio fundamentinių mokslo krypčių plėtrą, nes net ir šiandien didžiulė Rusija mano, kad visame fundamentinių mokslų spektre neįmanoma veikla.

Švietimo srityje vidurinėse mokyklose reikia stiprinti fundamentinių mokslo pagrindų įsisavinimą. Kas iš to, kad JAV yra labai stipri vidurinių ir aukštųjų mokyklų,

N.kelta į 3 psl.

Kazimieras Ragulskis gimė 1926 m. spalio 15 d. Pakruojo r. Klovainių kaime, valstiečių šeimoje. Mokėsi Pakruojo pradinėje ir Linkuvos gimnazijoje. Mokytojai prognozavo jam arba dailininko, arba matematiko ateitį.

Nelengvas buvo K. Ragulskio, Lietuvos partizano brolio, nužudyto okupantų, kelias į mokslą. Gelbėjo tik jo nepaprasti gabumai. 1946 m. jis įstojo į Kauno universitetą, mechanikos fakultetą. 1951 m. su pagyrimu baigė studijas ir įstojo į buvusios SSRS Mokslų akademijos Mašinų mokslinio tyrimo instituto aspirantūrą. 1954 metais anksčiau numatyto laiko apgynė technikos mokslų kandidato disertaciją „Mašinų automatų kumštelinių mechanizmų dinaminių projektavimo metodai“. Jo disertacijos vadovas buvo vienas ryškiausių to meto Rusijos mokslininkų Ivanas Artobolevskis.

Ragulskis susižavėjo virpesiais, kurie tapo viso jo tolesnio kūrybinio gyvenimo aistra ir helode žvaigždė.

Grįžęs į Lietuvą, K. Ragulskis dirbo Energetikos ir elektrotechnikos institute vyr. moksliniu vadovu, laboratorijos vadovu (1954-1963); nuo 1963 m. — Metalų pjovimo staklių instituto Vilniaus filialo Kauno laboratorijos moksliniu vadovu. 1963 m. apgynė technikos mokslų daktaro disertaciją „Mechanizmai ant virpančio pagrindo. Dinamika ir pastovumas“. 1964 metais K. Ragulskio iniciatyva Kauno politechnikos institute buvo įkurta vibrotechnikos laboratorija. K. Ragulskis tapo jos ilgamečiu vadovu. Iki pat 1967 metų derino darbą Metalų pjovimo staklių institute ir Kauno politechnikos institute. 1976 metais laboratorija buvo perorganizuota į Vibrotechnikos mokslinio tyrimo sektorių. 1987 m. — Vibrotechnikos mokslinių tyrimų instituto centrą, o 1990 m. — į Respublikinį gamybinių susivienijimą „Precizinė vibromechanika“ su Vibrotechnikos moksliniu centru.

Vibrotechnikos moksliniame centre buvo atliekami fundamentiniai ir taikomieji tyrimai. Sukurta darni precizinės vibromechanikos teorija, jos pagrindinių sąvokų sistema, rotacinio tipo sistemų savinchronizavimo teorija buvo daug kur pritaikyta, pirmiausia tiksliosiose metalo pjovimo staklėse. Sukurti nauji virpančių sistemų stabilizacijos principai ir jų teorija, išvystyta vibromėgių sistemų teorija, patobulinta vibrotechnikos tyrimų metodika, didelis dėmesys buvo skirtas tyrimams, siekiantiems eliminuoti vibracijas precizinėse sistemose ir jas panaudoti. Sukurta precizinių sistemų identifikavimo ir diagnostikos pagal vibroakustinius procesus metodika, originali virpesių matavimo metodika. Tyrimų rezultatai plačiai pritaikyti technikoje, biologijoje, medicinoje, kuriant mokslinę aparatūrą, skaičiavimo, aviacijos ir kosminę techniką, vibroelektroinius prietaisus, labai tikslūs įrenginiai.

Vibrotechnikos centre sukurta vibrovarikliai yra aktyviausi geresni ir kompaktiškesni už elektromechaninius. Jie sukelia kur kas mažiau virpesių, yra lengviau ir tiksliau valdomi.

Akademikas Kazimieras Ragulskis ir jo sukurta precizinės vibromechanikos ir vibrotechnikos mokykla

PROF. ONA VOVERIENĖ

Lietuvos Mokslų akademijos akademikas, profesorius, habilituotas technikos mokslų daktaras, respublikinių premijų (1967, 1974, 1986) kartu su savo mokiniais laureatas, Lietuvos precizinės vibromechanikos ir vibrotechnikos mokslinės mokyklos įkūrėjas ir ilgametis jos vadovas, nusipelnęs mokslo ir technikos veikėjas, pasaulio išradėjų konkurso laimėtojas.

Klaipėdos uostui Vibrotechnikos centro specialistai pagamino vibratorius, kurie žiemą pašalina ledo sluoksnius nuo bokštinių kranų bėgių, medikams Centro inžinieriai pasiūlė vibromedicinines lovas, vibroplafonas, kurios padeda greičiau atsikvėpti nuo vargo, vibracinį siurblių vaistams, kurie gėba pastatytą daiktus tiksliai nurodant vietas. Jie yra naudojami deimantų, dirbtinių kristalų ir kietų lydinių pramonėje.

Akademiko Kazimiero Ragulskio 75-tųjų gimimo metinių jubiliejui išleista jo darbų bibliografinė rodyklė „Akademikas Kazimieras Ragulskis“ sudaryta prof. Ona Voverienė. — Kaunas: Technologija, 2001. 357 p.). Literatūros rodyklėje 3,602 įrašai. Tarp jų 2,550 jo darbų: 26 monografijos, 39 — jo redaguotų knygų ir žurnalų, 1715 — išradimų, 280 — jo vadovautų kandidatų disertacijų (po 1992 metų kandidatų laipsniai nostrifikuoti į Lietuvos mokslo daktarų laipsnius); dalyvauta 165 Lietuvos respublikinėse ir užsienio mokslinėse konferencijose; 887 įrašai — literatūros apie K. Ragulskio gyvenimą ir kūrybą.

Akad. Kazimiero Ragulskio darbai sulaukė plataus pripažinimo ne tik Lietuvoje, bet ir visoje buvusioje SSRS. O už viso to — darbas, darbas — tūkstančiai perverstų naujausių literatūros puslapių, tūkstančiai schemų, brėžinių, bemiegės naktys, mąstant ir ieškant naujų sprendimo būdų, džiaugsmas — juos radus, poilsui pramoginių šokių pamokos kartu su žmona prof. Vyda Ragulskiene, naujausi spektakliai, kultūros žurnalai, muzikos raminančios ir taurinančios valandėlės.

Precizinės vibromechanikos ir vibrotechnikos mokykla

Akad. Juozas Matulis mėgdavo sakyti, kad iš visų mokslininko laimėjimų pats didžiausias yra jo išugdyta mokslinė mokykla.

K. Ragulskio mokslinėje mokykloje 280 daktarų ir per 30

habilituotų technikos daktarų. Habilituoti daktarai jau dabar patys ugdo savo mokslines mokyklas. Tai apibūdina K. Ragulskį, kaip talentingą pedagogą, žiebusį mokslinio smalsumo kibirkštį šimtams jaunų žmonių.

KPI studentai verždavosi į Vibrotechnikos centrą atlikti praktikos. Jūs žavėjęs patraukli nauja mokslinių tyrimų kryptis, traukė dar ir tai, kad centro vadovas patikėdavo jiems rimtus eksperimentinius darbus, leisdavo reikšti jų iniciatyvą, kantriai ir pagarbiai stebėdavo jų darbus, patardavo ir objektyviai vertindavo. Vienas iš jo buvusių mokinių dr. Leonas Švedas Kazimierą Ragulskį apibūdino, kaip žmogų, kuris spinduliavo energiją, tarsi netyčia „pamėtėdavo“ idėjas, sprendžiant sunkų uždavinį, kuri vėliau pasirodydavo vaisinga. K. Ragulskis savo mokiniams atrodė kaip mokslininkas, kuriam neišsprendžiamų uždavinių nėra. Jis turėjo ypatingą savybę — užkrėsti jaunimą entuziazmu, užburti juos savo interesų platumu, fantazija. Studentus ir bendradarbius visada žavėjo jo draugiški lygiavertiniai santykiai su jais. Vibrotechnikos institute studentai išmokdavo ne tik mokslo tiriamojai, bet ir metodikos, bet ir apibendrinti ir interpretuoti faktus, kelti problemas, spręsti techninius uždavinius išradimo lygmeniu. Studentai, padirbėję praktikos metu Vibrotechnikos institute, jau antrame-trečiame kurse patys tapdavo išradėjais. Sąjunginiuose ir respublikiniuose jaunųjų išradėjų konkursuose jie nuolat laimėdavo apdovanojimus. Tarp jaunųjų išradėjų buvo H. Marcinkevičius, A. Federavičius, R. Tvaronavičius, V. Buda, V. Linonis ir kiti. Baigę Kauno politechnikos institutą gabiausiai dažniausiai grįždavo į Vibrotechnikos institutą. Taip buvo sukurta prielaidos K. Ragulskio mokslinei mokyklai atsirasti. (Voverienė O. „Per Aspera ad Astra“ // *Mokslo Lietuva*. — 1992, N 5 (44), p. 7).

Kad susikurtų mokslinė mokykla, būtina visų pirma didelė, šviesi asmenybė, garsus mokslininkas, turintis naują idėją. Reikalingi bendradarbiai. Kada jie užsikrečia savo vadovo entuziazmu, tampa jo mokiniais ir daugelį metų dirba jo pasiūlyta kryptimi, mokykla formuojasi į

vieningą, darnų mokslinį kolektyvą.

— Fizikas A. Bogomolecas

Kaip tik tokią mokslinę mokyklą ir sukūrė akad. K. Ragulskis. Man teko lankytis Vibrotechnikos institute, įsikūrusiame buvusio kalėjimo patalpose. Čia įsikūrus Vibrotechnikos institutui šios patalpos tarsi prisipildė gerumo šiluma. Studentai ir aspirantai čia pajusdavo ir suvokdavo mokslo dvasią, kuri sukuria tik tikroje mokslinėje mokykloje ir tikrų mokslininkų. Čia kibirkštavo kūrybingumas ir optimalių sprendimų paieška laboratorijose, mokslininkų pokalbiuose, mokslininkų akyse.

Kazimierui Ragulskiui pavyko išugdyti didžiausią visame Lietuvos moksle mokyklą.

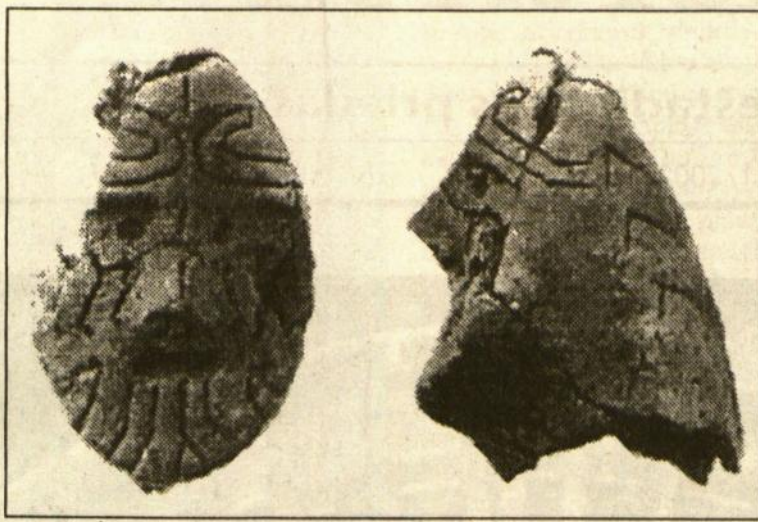
Buvusios SSRS Mokslų Akademijos akademikas J. Artobolevskis, R. Ragulskio pirmosios disertacijos vadovas, vienas žymiausių pasaulio mechanikos autoritetų, K. Ragulskio mokslinę mokyklą apibūdino taip: „Kaune susikūrė neturinti lygių vibrotechnikos mokykla, kuriai vadovauja talentingas mokslininkas profesorius K. Ragulskis. Jis mano mokinius ir aš juo didžiuojusi“.

1987 metais Centrinės televizijos užsakymu buvo sukurta dokumentinis filmas „Vibrotechnikos fenomenas“ apie Kazimierą Ragulskį mokslinę mokyklą. Jame SSRS Mokslų Akademijos akademikas K. Frolovas prof. K. Ragulskį vadina geriausiu akademiko I. Artobolevskio mokiniu. Akademikas K. Ragulskis iš visų jo kolegų išskyrė, kaip pasižymėjusį kryptingumu, tyrimų vientisumu, novatoriškumu, gebančiu kiekvieną idėją įgyvendinti konkrečioje konstrukcijoje. Akad. K. Frolovas ypač žavėjosi K. Ragulskio sukurta vibrotechnikos mokslinė mokykla, kuriai pagal rezultatyvumą nėra lygių.

Daugelis jo buvusių mokinių ir kolegų ypač pabrėžia K. Ragulskio toleranciją, geranoriškumą ir kūrybingumą, kūrybingumas visada yra humaniškausia žmonių savybė. Todėl ir Vibrotechnikos institutas visuomet atrodė viena iš šilčiausių žmoniškumo salelių.

Akad. Kazimieras Ragulskis — originalios mokslo krypties pradininkas Lietuvoje, talentingas pedagogas, sugebėjęs savo meile mokslu ir pavyzdžiu sutelkti didžiulį būrį bendraminčių ir pasiekti pasaulinio lygmens rezultatų — tai žmogus ir Mokslininkas, sukuręs pats save. Ne komunistų partijos nariui, nepadedamam grupės draugui iš Komunistų partijos CK, K. Ragulskiui kelias į mokslą buvo itin status ir itin akmenotas. Tačiau jo žemgališkas atkaklumas, begalinis darbštumas, dvasios stiprybė, labai dažnai nuryjant jo darbų ir laimėjimų „nepastebėjimo“ kartelį ir atviro ignoravimo nuoskaudą, meilė ir pasišventimas mokslui, talentas taupyti laiką ir atskirti tai, kas svarbiausia, nuo antraeilų dalykų jį atvedė į žymiausių Lietuvos mokslininkų olimpą.

Tikras mokslas nuostabus tuo, kad jis amžinas ir teisingas savo kūrėjams — laikas prašina, aistros nurimsta, darbai ir mokiniai, tų darbų tęsėjai, išlieka. K. Ragulskio moksliniai tyrimai jo vardą jau įrašė aukso raidėmis į pasaulio mokslo ir technikos istoriją.

Molinė figūrėlė iš Gipkos (Latvija, neolitas III tūkst. prieš Kristų)

Pabaltijo priešistorės tyrinėtojų simpoziumas Rygoje

Balandžio 25–26 d. Latvijos istorijos institutas sukvietė Rytų Pabaltijo archeologus į konferenciją Rygoje, kur buvo svarstomos mokslinės ir metodinės problemos, jaudinančios visus priešistorės tyrinėtojus. Be konkrečių dvylikos mokslinių pranešimų buvo nagrinėjamos ir kitos šių dienų priešistorės tyrinėjimo aktualijos, kurios Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje yra panašios. Viena svarbiausių, kaip pažymėta konferencijoje, yra ta, kaip plėtoti archeologijos mokslą esant sudėtingai ekonominei situacijai bei gilinti ir spartinti mokslinius tyrimus, kai valdžios struktūros jų nebefinansuoja ir neremia. Visose trijose valstybėse mokslo institucijos archeologijos mokslinių ar laboratorinių tyrimų nebefinansuoja, tačiau iš mokslininkų reikalauja mokslinių aukštos kokybės straipsnių. Švietimo ir mokslo ministerija tai laiko normaliu dalyku! Šiuo metu didžioji dalis Rytų Pabaltijo priešistorės tyrinėtojų dirba įvairiausių fondų ar programų rėmuose, bet ši pagalba išsprendžia tik nedidelę dalį kylančių problemų. Visi priešistorės tyrinėtojų veiksmai dažniausiai priklauso nuo esamos įstatyminės bazės. Štai kad ir Lietuvoje. Verkiant reikia stabiliai veikiančios paminklosauginės struktūros, kurios nėra. Prieš ketelį savaitę Kultūros ministerija pateikė svarstymui naujo Nekilnojamojo kultūros vertybių įstatymo projektą, bet dauguma specialistų pareiškė, kad jie net nesupranta, apie ką ten rašoma, toks žemas jo paruošimo lygis. O projektą tvirtino pati ministrė. Už paruošimą, manoma, sumokėti nemaži pinigai. Patydomis kalbama, kad šis įstatymas buvo reikalingas tik tam, kad galima būtų pakeisti Kultūros vertybių apsaugos departamento ir Kultūros paveldo centro vadovus. Jei ši vyriausybė taip por pirštus ir toliau žiūrės į kultūros vertybių apsaugą, tyrimus, greitai nebeliks ką tirti ir ką saugoti. Vyriausybės nebesusivokia ką veikia. Archeologinius tyrimus siekia paversti paprastu duobės iškasimu, bet ne moksliniais tyrimais, kurie yra įteisinti Lietuvos Seimo ratifikuotoje Valetos konferencijoje.

Panaši situacija ir Latvijoje. Ten archeologus norima ištremiti iš sostinės, mat vyriausybė nebepajėgia (ar nenori) sumokėti už patalpų išlaikymą. Žinoma, Rygos centre patalpos reikalingos kitoms, tačiau ne kultūros ar mokslo struktūroms. Tačiau ir be valstybės paramos dirbantys moksliniai darbai priešistorės tyrinėtojai turi

kuo pasidžiaugti. Latvijos archeologai, specialiai šiam archeologų simpoziumui įrengtoje parodėlėje demonstravo praėjusiais metais šiaurinė Ventspils (Staldzeneje) aptiktą vėlyvojo bronzos amžiaus (VIII–VI a. prieš Kristų) lobį, kuriame yra daugiau kaip 80 bronzinių dirbinių. Už šio loby atradimą ir išsaugojimą Ventspils miesto meras atradėjas apdovanojo pinigine premija.

Idomių neolito laikmečio meno dirbinių aptikta Gipkoje — šiaurinėje Kuršmės teritorijoje. Čia viduriniojo neolito (III tūkstantmečio prieš Kristų) gyvenvietėje buvo aptiktos keturios molinės antropomorfinės figūrėlės, kurioms analogų žinoma Alando saloje Švedijoje.

Nepaprastai turtingas ir įdomus kapas buvo aptiktas XIV a. Puzes Lejaskrogs (Ventspils rajonas) kapinyne. Čia viename vyro kape aptikta 18 apyrankių, buožės galva su mediniu kotu, keturi žalvariniai žiedai, sidabrinė segė zoomorfiniais galais. Vakarų Estijoje vykdomus naujausius archeologinius tyrimus aptarė archeologas Mati Mandel iš Talino. Jis supažindino konferencijos dalyvius su I–XII a. kapinynų tyrimais, pateikė originalios medžiagos iš palaidojimų akmenų krūsnys.

Lietuvos archeologų tyrimuose didžiausio susidomėjimo sulaukė akmenų ir žalvario amžių polinių gyvenviečių tyrinėjimai Kretuono (Švenčionių raj.) ir Luokesų (Molėtų raj.) apyžėriuose. Čia aptiktos vėlyvojo neolito (III tūkst. pr. Kr. pab.) ir naujojo bronzos amžiaus (II–I tūkst. pr. Kr.) sodybvietsės, kažkada stovėjusios ant vandens. Ty-

rimų metu buvo aptiktos statybinės konstrukcijos pastatų, stovėjusių ant polinių platformų.

Ženklaus Lietuvos archeologų pasiekimai povandeninės archeologijos srityje. Be minėtų polinių gyvenviečių Luokesos ežere, šie tyrimai vykdomi Baltijos jūroje prie Šventosios, Platelių ežere, Nemune prie Merkinės uosto ir kt. Tyrimų metu buvo aptikti nuskenę luotai, laivai, senovinių tiltų liekanos.

Reikšmingi ir svarbūs yra titnago kasyklų, kurios buvo naudojamos nuo paleolito iki bronzos amžiaus, tyrimai prie Titno ežero (Varėnos raj.) bei Gyvakarų (Kupiškio raj.) senojo bronzos amžiaus kapo su smeigtuku, akmeniniais kirviais bei titnaginiais darbo įrankiais aptikimas. Šių objektų tyrimai suteikė daug in-

Estų archeologas Mati Mandel dalijosi išpuščiais apie archeologinius tyrimėjimus Vakarų Estijoje.

formacijos apie žaliavos gamybą akmenų amžiuje bei senojo žalvario amžiaus laidojimo papročius.

Reikšmingi Šeimyniškių (Anykščių raj.) piliakalnio, ant kurio XIV a. pab.–XV a. pr. yra stovėjusi medinė pilis, tyrimėjimai. Čia aptiktos stovėjusių pastatų vietos, kelio į pilį ir buvusio tilto vieta.

I šį susitikimą Lietuvos ir Latvijos archeologai atsivežė prieš pat konferenciją išleistus, tačiau ne mokslo institucijų finansuotus, leidinius apie naujausius archeologinius tyrimėjimus, metodikos naujoves. Konferencijos metu buvo aptartos naujų tarptautinių projektų vykdymo galimybės ir perspektyvos, susitarta dėl seminaro, nagrinėsiančio akmenų amžiaus problematiką, surengimo dar šiais metais Vilniuje.

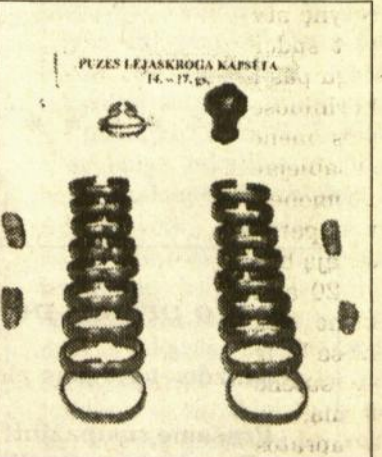
Kitą konferencijos dieną Lietuvos archeologai aplankė Latvijos teritorijoje esančius žemgalių piliakalnius, mūrinės Kalavijuočių ordino statytas pilis.

Hab. dr. Algirdas Girininkas Lietuvos istorijos instituto archeologijos sekt. vadovas

Lietuvių archeologė Ilo-na Vaškevičiūtė nagrinėjo žemgalių teritorijos priešistorėje ribų klausimą.

(Ventspils rajonas) kapinyne. Čia viename vyro kape aptikta 18 apyrankių, buožės galva su mediniu kotu, keturi žalvariniai žiedai, sidabrinė segė zoomorfiniais galais.

Vakarų Estijoje vykdomus naujausius archeologinius tyrimus aptarė archeologas Mati Mandel iš Talino. Jis supažindino konferencijos dalyvius su I–XII a. kapinynų tyrimais, pateikė originalios medžiagos iš palaidojimų akmenų krūsnys.

Puzes Lejaskroga kapinyne vyro kape rasta: sidabrinė sagė, žalvariniai žiedai, buožė, apyrankės (iš XIV amžiaus).

EGLĖ JUODVALKĖ

Penktojo poezijos vakaro programos dalyvė
2002 m. gegužės 11 d., Čikagoje

ZBYSZEK

du mėnesius tikėjau
netikėjau pabaiga
du mėnesius silpau
skubėjau palikti tvarką
namuose su moterim dalytis
meile išmintim juoku
jų darbštūs pirštai
atsijos kas joms svarbu

senus draugus senus žodžius
pakeitusius prasmes
grąžinau į vietas
sudėčiau gyvenimo
supjaustytą drobę
joks šilko siūlas
sudygsniau žodžius
suteikęs skiemėms žerėjimą
nebesiusios drobės likučių
raidės ripuoja raukia
mintis siuvėjo
nevalyvas darbas
rypuoju atsisveikinimą
ne žodžiais bet ašarom
balso nebus
žodžiai liks

Z. D.

ranka glostai
papurusius plaukus
jauniausios dukters
ji prie tavęs
tu jau toli
akys skrodžia
tvyrančią tamsą
dešinėje rankoje žodis
kairėje kaukolė
veidrodyje tuštuma

TAKOSKYRA

pirmą vakarą
mums išsiskyrus
prie pirmos sankryžos
nenujaučiau
nei mūsų suartėjimo
nei šios dienos

2001

Vytauto Igno kūrybos pasaulis

— Knygos puslapiuose pakaitomis sudėtos tapybos paveikslų ir grafikos raizinių reprodukcijos, spalvingos drobės ir nespaltoti estampai, jau iš pirmo žvilgsnio gerai apibūdina Vytauto Igno kūrybos visumą. Grafika ir tapyba joje harmoningai dera tarpusavyje, papildo viena kitą, — knygos pristatyme kalbėjo

kita menotyrų daktarė Ingrida Korsakaitė.

Jos nuomone, tiek tapybos, tiek grafikos darbuose V. Ignas gvildena artimas temas, vaizduoja tuos pačius motyvus, kurių giminio turinio kompozicijas. Jo paveiksluose ir raiziniuose sklendo tie patys maži angelukai, mirga dangaus šviesuliai, žydi

didžiulės gelės, čiulba stilizuoti paukščiai ir plaukia žuvys. Tas pats mitologinis gyvybės medis simbolizuoja pasaulį, jungia žemę ir dangų, žmogų ir gamtą su visais jos tvariniais.

Dr. J. Korsakaitės nuomone, bendri taip pat V. Igno tapybos bei grafikos personažai: pamėgtos didžiagalvės vaikų figūrėlės, dūduojantys piemenukai, ismilylėliai, žvejai, moterys su gitaromis, klounai ir Užgavėnių persirengėliai. „Žmogus mano kūryboje — tik kūrinio dalis. Jis savo

VYTAUTO IGNO GRAFIKA

Kairėje:
Smūtkelis. 1964
Viduryje:
Autoportretas. 1956
Dešinėje:
Šventasis Jurgis. 1967

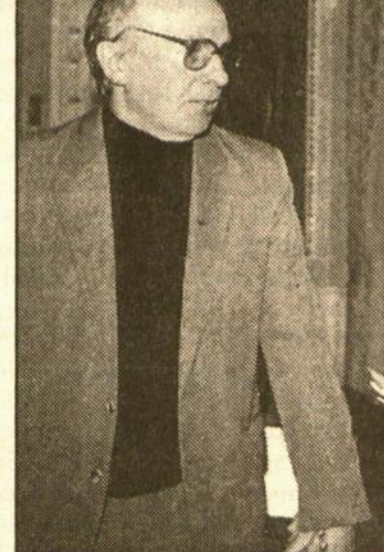

Knygos apie dail. Vytautą Igną pristatymo vedėjai Vilniaus paveikslų galerijoje (iš kairės): dail. Leonardas Tuleikis, menotyrininkė Beatričė Kleizaitė-Vasaris, Dailės muziejaus direktorius Rimantas Budrys, menotyrų daktarė Nijolė Tumėnienė.

Lietuvos Dailės muziejus išleido stambia, didelio formato knygą *Vytautas Ignas*. Šio išleidimo dailininko gyvenimą ir kūrybą knygoje apžvelgia menotyrininkė Nijolė Tumėnienė ir vilnietis dailininkas Aloyzas Stasiulevičius. Įdėtos svarbesnės V. Igno gyvenimo ir veiklos datos, jo išsamios bibliografijos, o taip pat išvardinti visi jo tapybos, grafikos darbai, akvarelės, spalvoti piešiniai, esantys Lietuvos Dailės, M. K. Čiurlionio, Žemaičių dailės ir Alkos muziejuose. Visa tai knygoje sudėta lietuvių ir anglų kalba. Tačiau didžiąją knygos dalį sudaro V. Igno tapybos, grafikos ir kitų kūrinių reprodukcijos. Tai padaryta skoningai. Leidinio dailininkė Jurga Januškevičiūtė praejusiu metų gražiausių knygų konkurse už šį savo darbą buvo apdovanota pasakytinąja premija.

Vilniaus Paveikslų galerijoje buvo surengtas knygos *Vytautas Ignas* pristatymas. Dalyvavo gausus vilniečių būrys, dailininkai, kiti kultūrininkai. Pradedamas vakarą, Dailės muziejaus direktorius Romualdas Budrys, pasakė, kad ši knyga — tai tarsi muziejaus padėka, toli nuo mūsų gyvenančiam ir kuriančiam dailininkui Vytautui Ignui, kad jis Lietuvai padovanojo daugiau kaip 100 savo tapybos, grafikos ir kitų darbų, kurie dabar saugomi ir eksponuojami muziejuose, rengiamos parodos. Žodį apie V. Igną ir jo kūrybinę veiklą tarė viena knygos autorių, menotyrų daktarė Nijolė Tumėnienė. Ji sakė, kad su V. Ignu menu susidūrusi 1971 m., kai Vilniuje pirmą kartą buvo surengta jo darbų paroda, kai i tėvynę atvyko ir jis pats. Tuomet sudomino truputį kitaip, negu pas mus įprasta, V. Igno kūrinuose atsispindinti liaudies meno tradicija, baltiška pasaulėjauta. N. Tumėnienės nuomone, V. Igno kūriniai — kaip patikimas tiltas — jungia senąją baltišką pasaulėjautą su 20 amžiaus profesionaliojo meno siekiais. Savo paveiksluose V. Ignas liaudies tradicijai suteikė modernią raiškos formą, praplėtė tautodailės sampratą ribas.

Prelegentė apgailestavo, kad menotyrininkai dar kaip reikiant neišnagrinėjo išvijos dailės, kas pakankamai nuosekliai padaryta ir parašyta apie egzodo literatūrą.

DIN. SISTEMOS iš 1 psl. tačiau yra aibė tokių silpnų, kokių vargu ar galima rasti kitur.

Nobelio premijos laureatas akad. Ž. Alferovas yra pareiškęs: „Iš Rusijos bėga pesimistai, o lieka optimistai“. Pastaruoju metu susirūpinta ir Rusijoje, kad rusai nesi- blaškytų po pasaulį, o grįžtų Rusijon. Tačiau Lietuvoje to nėra: jauni žmonės bėga į užsienį ieškodami darbo. Neturi kitos išeities. Nejaugi Lietuva virs dykuma? Pripažįstama, kad Rusiją, o taip pat ir Lietuvą išgelbės ne oligarchai-šeimyninių firmų savininkai, kurie per privatizavimo lengvatą įsigijo turtus, o intelektualai.

Į tuos faktus mūsų politikai ir valdininkai nekreipia dėmesio, nes jie yra už tai atsakingi. Dėl jų klaidų, nekompetencijos, nesąžiningo darbo daroma didelė žala mokslo pažangai. Nors ką ir norėti, jeigu žiniasklaida ir kai kurie atsakingi asmenys dažnai melą vadina švelniu terminu „populizmas“, pinigų ir turto vagystės — „plovimų“ ir pan. Nejaugi dvasios liumpenai išgelbės Lietuvą? Gyvybiškai svarbu mobilizuoti Lietuvos patriotines intelektualines pajėgas teisingumui atkurti, pažangai skatinti.

Šiuo metu valstybių visuomenės potencialo pagrindą sudaro intelektualiniai resursai. Tai kultūros lygis, švietimas, sveikatos apsauga, mokslo stovis, mokslui imli gamyba, informacinės sistemos, kur kūrybinė inteligentija, mokslininkai, pedagogai, gydytojai, konstruktoriai, inžinieriai, programuotojai, aukštos kvalifikacijos darbininkai sudaro didelį santykinį lygį. Čia ir yra valstybės intelektualinis potencialas, neįkainojamos vertės. Seniau kai kas visuomenę vadino klajokliu, žemdirbiu, pramonės, dabar — informacijos, žinių. Gal tiksliau būtų senąją visuomenę vadinti fizinio darbo, o dabartinę intelektualinio darbo visuomenę.

Pas mus daug bedarbių. Ir užsienyje daug nelegalų iš Lietuvos. Jūs reikia aprūpinti darbą Lietuvoje. Čia mūsų politikų ir valdininkų uždavinys. Jie turi aktyviau ieškoti investuotojų į gamybą, o mokslininkai — atlikti siūlymų kurti gamyklų ekspertes. Taip būtų galima priartėti prie tikslo — panaikinti bedarbių ir kurti aukšto mokslo imlumo gamybą.

Vibrotechnikos ir vibromechanikos veikla

Precizinės vibrotechnikos ir vibromechanikos mokslas Lietuvoje pradėjo vystytis prieš šimtą metų. Pirmasis

ikvėpėjas, konsultantas ir mokytojas buvo akademikas I. Artobolevskis. Tai ne tik puikus mokslininkas, bet labai padorus ir geras žmogus.

Tyrimai prasidėjo Lietuvos Mokslų akademijoje ant tuščio lauko. Buvo pradėti ruošti mokslo kadrai, formuoti mokslinė eksperimentinė bazė. Tačiau LMA kai kam tas nepatiko ir teko persikelti į KPI. Čia buvo sukurtos sąlygos tyrimams plėtoti ir įkurti mokslinį centrą „Vibrotechnika“. Įkūrus mokslinį centrą Kaune, tyrimai buvo perbazuoti į KTU, VGTU, VPU, LŽŪU institutus, mokslo centrus, laboratorijas, katedras bei į privacias firmas. Dalis tyrimų buvo perkelta į užsienį: Rusiją, Udmurtiją, Armėniją, Uzbekiją, Moldaviją, Bulgariją, Izraelį, Vokietiją, JAV ir kt.

Vibrotechnikai, palyginus su biudžetinių LMA institutų bei ministerijų žinybinių mokslinių tyrimo institutų mokslininkais, ekonomikai ir kitais aspektais gyveno žymiai sunkiau, reikėjo patiems užsidirbti lėšas pagal ūkiskaitinį finansavimą. Reikėjo patiems rūpintis patalpomis darbui, moksline baze. Tačiau mokslininkai dirbo aktyviai, pasiaukojančiai. Daugelis užsakovų jų darbų buvo labai rizikingi, tekdavo imtis tyrimų, reikalaujančių itin intensyvaus darbo, patirti bemiegės naktis. Daug kur kalbėjo, „jei niekur nepardarys darbų, tai Kauno vibrotechnikai padarys“.

Aukštojo mokslo ministerijai padedant, vibrotechnikai gavo buvusio „Kauno“ sunkiųjų darbų kalėjimo centrinių pastatų. Tas pastatas buvo tikras lažas: stogas supuvęs, daugelis medinių perdengimų sulūžę, langai su grotomis. Pastatas stovėjo tuščias ir apleistas, niekam nereikalingas. Jo jokia Kauno organizacija neėmė į savo balansą. Tačiau vibrotechnikams pastatas tiko, nes gauti leidimą naujo pastato statybą tuo laiku buvo neįmanoma. Pavyko pasamdyti statybinių organizaciją, kuri sutiko atlikti pastato pertvarkymą. Visus darbus teko apmokėti lėšomis, uždirbtomis pagal ūkiskaitines sutartis.

Tų lėšų trūko, todėl statybininkai reikalavo, kad pačius juodžiausius darbus atliktų patys vibrotechnikai: pašalinti senus medinius perdengimus, padidinti langų plotus, iškirvų duris, išvežti lauzą. Vibrotechnikams ir pastato renovacijai teko įdėti ne tik daug lėšų, bet ir fizinio darbo. Tačiau pastatas buvo įrengtas geras, 5,000 m. ūkiskaitinėmis lėšomis buvo reformuota gera mokslinė eksperimentinė bazė.

Jaunimas į mokslą kopė kietu keliu. Kiekvienas privalėjo kelti kvalifikaciją ir vykdyti

tyrimus; išmokyti įforminti ir kurti išradimus, ruošti mokslines publikacijas; užsidirbti lėšas mokslui pagal ūkiskaitinį finansavimą, kurį teikė įvairūs mokslinio tyrimo institutai, vedantieji konstruktorių biurai; kurti naujais principais veikiančių sistemų maketus, organizuoti jų konstravimą ir gamybą; su sukurtais eksponatais dalyvauti Lietuvos, SSRS ir užsienio parodose; paruošti ir ginti disertacijas. Disertacijų, parengtų Vibrotechnikos centre, lygis buvo vertinamas aukštai. Tai yra parašyta knygoje, skirtoje suvažiavimo medžiagai.

„Vibrotechnika“ tapo mokslo naujovių ir išradimų centru. Nauji perspektyvūs mokslo uždaviniai bei nelengvos sąlygos uždėgė jaunų mokslininkų kūrybinę dvasią. Išaugo daugelis, gerai užgrūdintų, aukščiausios kvalifikacijos, santūrių, pareigingų mokslininkų bei mokslo organizatorių. Dauguma jų mano, kad metai, praleisti „Vibrotechnikoje“ — tai šviesūs kūrybos ir pažangos metai.

Tuo būdu Lietuvos mokslininkai tapo svarbiu vibromechanikos ir vibrotechnikos centru. Mechaninės sistemos palyginus su kitomis virpančiomis sistemomis turi savo specifines savybes: netiesiškumą pagal visus jėginius kanalus, pasižymi finitiniiais ir infinitiniais judesiais.

Mokslinė kryptis yra kompleksinė, todėl čia dalyvauja ne tik inžinieriai mechanikai, bet ir kitų specialybių inžinieriai, o taip pat matematikai, fizikai.

Mechaninės sistemos sparciai orientuojamos į tikslumą, lėtumą ir greitą ingumą, į supermakrometius ir ypač mikrometius, precizines vibromechanikos ir vibrotechnikos specialistams kyla vis nauji moksliniai uždaviniai.

Lietuvos mokslininkų pasiekimai yra svarūs, tiriant mechaninių, mechatroninių ir biomedicinių sistemų virpesius ir bangas, kuriant naujais principais veikiančias sistemas, kurios paremtos virpesių ir bangų sąveika su netiesiniais dinaminėmis sistemų efektais. Sukurta daug įvairios paskirties sistemų nuo mikromechaninių, kaip tai robotas ląstelėms tirti, ir kristalų auginimo robotas ir t.t. iki supermechaninių sistemų, kaip lokalinės sistemos šviesos spinduliams bei magnetinėms bangoms valdyti.

Dabartinis uždavinys — intensyviai vykdyti tyrimus, apjungiant įvairių sričių mokslininkus, siekiant sukurti aukšto mokslo imlumo technologijas ir kartu prisidėti, kad investicijos būtų skirtos aukšto mokslo imlumo pramonei sukurti.

struktūra bei dvasia santykiu su tokia patia supančio peizažo gyvūnijos ir ornamento įtampa bei dvasia“. Persakius šiuos V. Igno žodžius dr. J. Korsakaitė tęsė:

— Šie dailininko žodžiai tiksliai išreiškia tai, kad Igno kūrinuose, ypač grafikoje, žmogaus figura tėra tik vienas iš tirsšo poetinio konteksto ženklų. Tiesa, kompozicijoje figurai dažniausiai tenka centrinė vieta, o poza paprastai yra statiška, frontali. Žmogaus išgyvenimus, jo vidinį pasaulį atskleidžia visa paraizduotoji visuma. Ne tik įvaizdžiai, simboliniai ženklai, bet ir spalvos, linijos, ritmai.

Puikiai įvaldytomis skirtingomis tapybos ir grafikos raiškos priemonėmis dailininkas ir vienur, ir kitur metaforiškai perteikia savo lyrišką pasaulėvaizdį ir siekia paveiklaus dekoratyvumo, toliau aiškino J. Korsakaitė. Tapybi- ne Igno darbų įtaiga kuria turtingas spalvingumas, žaizaruojančių potėpių sąsąskambai, o grafikoje vyrauja linijinis ornamentinis pradai.

Nors V. Igno tapybos ir grafikos darbuose yra daug bendro, bet, dr. J. Korsakaitės nuomone, kompozicinės sandaros požiūriu kai kuriais raiškos ypatumais jie skiriasi. Tapybos drobės yra labiau apibendrintos formos, platesnio mosto, stambesnių pavidalų.

— Įvardydamas svarbiausius savo kūrybos skatulius, Ignas yra sakęs: „Mano kūrybai didelės įtakos padarė lietuvių liaudies dievdirbių darbai, be to, tremtis ir nuolatinis tėvynės ilgesys“. Jo tapyboje, o

Jose daugiau vaikiško naivumo, intymaus primityvizmo ir savitumo bruožų. Grafika rafinuotesnė, sudėtingesnės ritmikos, kupina subtilaus faktorių žaismo, bet joje mažiau spontaniškos saviraiškos. Raizinių kompozicija skaidoma į daugybę ornamentinių išmargintų detalių arba didesnių įvairios formos fragmentų, nuo krašto iki krašto užpildanti visą lapo plokštumą.

— Įvardydamas svarbiausius savo kūrybos skatulius, Ignas yra sakęs: „Mano kūrybai didelės įtakos padarė lietuvių liaudies dievdirbių darbai, be to, tremtis ir nuolatinis tėvynės ilgesys“. Jo tapyboje, o

Nukelta į 4 psl.

ŠVYSTELĖJIMAI

MOKSLAS IR TECHNOLOGIJA

Dvi specializuotos parodos Vilniuje

Gegužės 21 d. Vilniuje prasidėjo dvi tarptautinės specializuotos parodos. Pirmą kartą Lietuvoje rengiama tarptautinė mokslo, technologijos ir studijų paroda „Mokslas 2002“; joje dalyvauja 94 valstybinės ir privačios mokslo įstaigos. Antroji paroda — „Baltechnika 2002“; tokio pobūdžio elektronikos ir elektrotechnikos, mašinų gamybos ir pramonės paroda rengiama jau dešimtą kartą. Ši kartą joje dalyvauja 185 verslo bendrovės.

LITERATŪRA

Aloyzas Baronas grįžo Lietuvon

Kone visi išėvijos rašytojai jau senokai „grįžę“ Lietuvon. Pagaliau atėjo eilė ir Aloyzui Baronui, gyvenusiam, rašiusiam ir mirusiam JAV-ėse. Jo visiškai užsitarautu grįžimu tėvynėn pasirūpino Ateities literatūros fondas, jo romano *Sodas už horizonto* antrąją laidą parėmęs stambesne auka. Balandžio mėnesį šį romaną išleido „Tyto Alba“ leidykla Vilniuje.

DAILĖ

Įkvėpimas kurybai iš Rytų

Dail. Jurga Ivanauskaitė savo kurybai įkvėpimo randa Toliuosiuose Rytuose. 1995 m. Indijoje ir Nepale sukurtų 108 piešinių „Mandalų“ paroda, pradėta Vilniuje, apkeliauja visą Lietuvą. 2001 m. buvo surengta jos fotografijų paroda „Tibetas — prasta pažadėtoji žemė“. O šių metų gegužės 17 d. Vilniuje buvo atidaryta jos darbų trečioji paroda „Tibeto mirusiųjų knygų“. Jurga buvo dvasingumo apklausos dalyvė (žr. *Draugo* kultūrinį priedą, 2002 05 04, 3 psl.).

MOKSLAS

Paryžiuje pagerbiamas lietuvis mokslininkas

Gegužės 23 d. UNESCO būstinėje Paryžiuje buvo atidaryta paroda apie pasaulinį pripažinimą pelniusį mokslininką Igną Domeiką, mineralogą, geologą, etnologą. Jis buvo Vilniaus Universiteto auklėtinis, vėliau — ilgametis Santiago Universiteto rektorius Čilėje. Šiais metais sukanka 200 metų nuo jo gimimo.

LEIDINIAI

Už laisvę — ugnimi ir žodžiu

G. Iešmanto poema apie Kalantą

1972 metų gegužės 14 dieną Kaune, skvere tarp Laisvės alėjos ir Muzikinio teatro, susidėjo 19-ėtis jaunuoelis Romas Kalanta. Šis „gyvasis laužas“ sujaukino ne tik jo gimtąjį miestą, bet ir visą Lietuvą. Romas Kalanta tapo kovos už Lietuvos laisvę naujųjų laikų simboliu. Jo žygdarbis įkvėpė ne vieną dailininką, kompozitorių, rašytoją.

Pirmasis Romo Kalantos pasiaukojimą žingsnį poezijos posmuose apdainavo poetas, žurnalistas Gintautas Iešmantas, tuoj po tragedijos parašęs ciklą eilėraščių „Kaunas, 1972 metų gegužė“, motto paėmęs V. Mykoliaičio — Putino „Parafrazų“ eilutę: „Nėr pasaulio laimės didesnės kaip laisvė!“. G. Iešmanto eilėraščius greitai „užuodė“ sovietinis saugumas, padarė kratą ir juos konfiskavo. Patį autorių pašalino iš darbo spaudoje.

Įsidarbinęs Knygų rūmuose bibliografu, G. Iešmantas lankėsi Kauno bibliotekose, trūsė Istorijos muziejuje. Čia jis susitikio drąsiai mergina, muziejaus darbuotoja Raimonda, kuri parodė sandėlin nugrūstos Laisvės statulos kopiją, pasakė, kad jos originalas stovi Skulptūros ir vitražo muziejuje (sobore). Atėjęs čia, Iešmantas tikrai išvydo ją, stovinčią netoli Lenino skulptūros.

Sužinoti faktai tapo poemos apie Kalantą „Kauno elegija“ (1979) įvaizdžiais, o Raimonda — pagrindinė poemos veikėja — pasakotoja. Poema nedidelė, lyriškai sentimentali, parašyta jambine eilėdara. Ka-

lanta įvardintas pseudonimu vardu Vydas... Poemą kečiant paskelbti Povilo Pečelio 19-ėtis jaunuoelis Romas Kalanta. Šis „gyvasis laužas“ sujaukino ne tik jo gimtąjį miestą, bet ir visą Lietuvą. Romas Kalanta tapo kovos už Lietuvos laisvę naujųjų laikų simboliu. Jo žygdarbis įkvėpė ne vieną dailininką, kompozitorių, rašytoją.

Pirmasis Romo Kalantos pasiaukojimą žingsnį poezijos posmuose apdainavo poetas, žurnalistas Gintautas Iešmantas, tuoj po tragedijos parašęs ciklą eilėraščių „Kaunas, 1972 metų gegužė“, motto paėmęs V. Mykoliaičio — Putino „Parafrazų“ eilutę: „Nėr pasaulio laimės didesnės kaip laisvė!“. G. Iešmanto eilėraščius greitai „užuodė“ sovietinis saugumas, padarė kratą ir juos konfiskavo. Patį autorių pašalino iš darbo spaudoje.

Įsidarbinęs Knygų rūmuose bibliografu, G. Iešmantas lankėsi Kauno bibliotekose, trūsė Istorijos muziejuje. Čia jis susitikio drąsiai mergina, muziejaus darbuotoja Raimonda, kuri parodė sandėlin nugrūstos Laisvės statulos kopiją, pasakė, kad jos originalas stovi Skulptūros ir vitražo muziejuje (sobore). Atėjęs čia, Iešmantas tikrai išvydo ją, stovinčią netoli Lenino skulptūros.

Sužinoti faktai tapo poemos apie Kalantą „Kauno elegija“ (1979) įvaizdžiais, o Raimonda — pagrindinė poemos veikėja — pasakotoja. Poema nedidelė, lyriškai sentimentali, parašyta jambine eilėdara. Ka-

Alfredas Guščius

Vilniaus centre, Odminių gatvėje, praėjusį rudenį įsteigtoje nedidelėje, bet jaukioje ir patrauklioje privačioje galerijoje „11“ (šis pavadinimas — nuo Odminių gatvės 11-ojo namo) iki kovo pabaigos veikė vieno talentingiausių Lietuvos dailininkų Vinco Kisarauskos (1934-1988) ansamblių paroda.

V. Kisarauskas — iš tų vyresniosios kartos lietuvių dailininkų, kurių darbai, priešingai socialistinio realizmo reikalavimams, sovietmečiu buvo nevertinami, jie nepatekdavo į parodas, jų nepirko muziejai, o autoriams belikdavo užsidarius studijose tyliai dirbti ir laukti geresnių laikų. Tuo labiau buvo atmetami V. Kisarauskos ansambliai. Beje, šis dailininkas yra ansamblių pradininkas Lietuvoje. Šia technika kuriami darbai ir kitur atsirado neseniai. Pirmoji pasaulyje jų paroda Ansamblių meno buvo surengta tik 1961 m. New Yorke, Modernaus meno muziejuje.

Odminių gatvės galerijoje atidarytoje parodoje buvo eksponuojami daugiausia 1960-1970 m. sukurti V. Kisarauskos ansambliai. Ši paroda įdomi dar ir tuo, kad daugumą jų galerija „11“ eksponavo pirmą kartą.

— Vincas Kisarauskas yra ne tik lietuviškų ansamblių pradininkas, bet ir vienas iš originaliausių jų kūrėjų, įtaikojęs ir kitus savo kolegas dailininkus domėtis ansambliu, — aiškino šios parodos kura-

Vincas Kisarauskas. Ansambliu „Trys karaliai“. 1968.

Lietuviškų ansamblių paroda

torius menotyrininkas Viktoras Liutkus. — Parodoje rodyti darbai liudija, kad kūrybinis ir nerimstantis Kisarauskos būdas labai derėjo prie ansamblių technikos: įvairiausių daiktų, atliekų konstavimas, jungimas, derinimas, kol visa tai pavirsta meno kū-

riniu, atliepė Kisarauskos siekį lauzyti senas estetiškes normas bei apribojimus. Visur šis dailininkas įžvelgė meno galimybes, jo akis ir vaizduotė nuolat budėjo, ieškodama ir rasdama aplinkoje daug netikėčiausių medžiagų.

Iš tiesų, parodoje iškabinti

V. Kisarauskos ansambliai sudėlioti, sukurti daugiausiai iš senų, atliekamų daiktų — senų laikrodžių, kitų metalo mechanizmų, buitinių apyvokos daiktų, net paprasčiausių skalbimo lentų. Dailininkas pridėjo ir savo padarytus, dažniausiai medinius, pjaustinius. Visą sujungęs, sudėliojęs V. Kisarauskas sukurdamas veidus, portretus, kompozicijas, primenančias jo nutapytas drobes. Antai iš įvairių sendaiktų, jų dalių, dar pridėjus masyvių medžio pjaustinių, sukurtas parodoje eksponuotas V. Kisarauskos „Autoportretas“. Kai kurie jo ansambliai, pavyzdžiui „Trys karaliai“, padaryti bemaž vien iš ažuolo pjaustinių. V. Kisarauskas kurdamas ansamblių techniką, naudojo ir spalvas, paryškinančias idėją. Antai, tragizmo nuotaiką spalva sustiprina ansambliuose, „Sušaudyti sukilėliai“, „Sukapotas sukilėlis“, kituose darbuose.

— Šia paroda pradėdame parodų ciklą, pristatantį lietuvišką ansamblių, — sakė galerijos „11“ direktorius Marius Šuklauskas. — Po Vinco Kisarauskos parodos galerijoje rengsime Vytauto Antanavičiaus, dar vėliau — Antano Kuro, kitų dailininkų — V. Kisarauskos bendraminčių — ansamblių parodas. Projekto užsibrėžę baigti apžvalginę lietuvišką ansamblių parodą 2003-iais metais.

A. Naujokaitis

mas, bet ir mintis. Drobose „Autoportretas su Hamleto rekvizitais“, „Mirtis“, „Makbeto siela“ šie menotyrininkai įžvelgė tapytojo pasitelktus režisieriaus E. Nekrošiaus scenos rekvizitus. S. Teitelbaumas nesutiko su menotyrininkės N. Adomonytės nuomone, kad kai kurie jo tapybos darbai dvelkia ironija. Dailininkui ironija esanti nelabai svarbi, o tapybos drobės korimas — jam ne destrukcija, ne spontaniškas procesas.

Įdomūs kito jauno dailininko — S. Skrabulio tapybos darbai. Beje, tapybą jis studijavo svetur, baigė Islandijos dailės koledžą, stažavosi Malmė (Švedija) Dailės akademijoje. Keletą parodų surengė ne tik Lietuvoje, bet ir Islandijoje, Japonijoje, net Grenlandijoje.

Naujausi „Vartų“ galerijoje rodyti S. Skrabulio darbai sukurti ekspresyviaus abstrakcionizmo maniera, tapyba jungiama su kolažu, grafiniu piešiniu. Pasak parodos rengėjų, S. Skrabulio darbuose ryškus formų dialogas, painūs jų tarpusavio santykiai, pastebimas gėrio — blogio, puolimo-ginties, chaoso-tvarkos ir kitos sandūros.

Pats tapytojas taip sakė:

— Kurdamas ieškau vis naujų platesnių formų, kurios padėtų geriau ir tiksliau išreikšti mano jausmus ir mintis. Naudoju mišrias technikas, siekiu jas tarpusavyje derinti ir taip išgauti savo vidinio pasaulio plastinį kalbėjimą. Nemanau, kad pats paveikslas gali būti išverstas į sužetintą kalbą — tai vidinis džiaugsmas, jausmų sukilimas.

Apibūdindama A. Juškaitės tapybos darbus, „Vartų“ galerijos menotyrininkė N. Adomonytė sakė, kad ši jaunoji tapytoja teptuku tarsi piešia, tolumas ir artumas suplaka, viską matydama iš aukštybių, tarsi iš paukščio skrydžio. Vis dėl to A. Juškaitės vizijos, neatmesdamos akies apgaulės, teigia realybę. Didelio for-

VYT. IGNO... iš 3 psl. ypač grafikoje išskyla gausi liaudiškų šventųjų, Madonos, Nukryžiuotojo, Rūpintojėlio atvaizdų galerija, — sakė dr. J. Korsakaitė. — Kaip ir daugelio kitų išėvijos dailininkų kūryboje, taip ir Igno darbuose, krikščioniškos kultūros ženklai kartu žymi ir tautinį tapatumą. Sakykime, panoraminuose ciklu „Lietuva“ ir „Šventoji Lietuva“ estampuose vaizduodamas atskirus Lietuvos regionus, dailininkas be įvairių atributų, heraldinių ženklų, kraštovaizdžio realių, parinko ir liaudies skulptūros motyvus, būdingus Aukštaitijai, Žemaitijai, Suvalkijai bei Dzūkijai ir simbolizuojančius tautos dvasingumą.

J. Korsakaitė prisiminė, kad V. Ignas tiek jai, tiek kitiems yra pasakojęs apie nepamirštamą, dar vaikystėje patirtą, mistiniam apreiškimui prilygstantį įspūdį, kurį jam padarė šventųjų skulptūrėlės senosios Žemaitijos koplyčios prieblandoje, nušviestos prasiiverziančių saulės spindulių. Pasak menotyrininkės, tai lyg raktas suprasti kaip V. Igno kūryboje realybė tampa stebuklingu reginiu.

Apie V. Igną ir jo tapybos darbus knygos pristatyme kalbėjo vilnietis dailininkas Leonardas Tuleikis. Jis pabrėžė, kad ir atsidūręs svetur, V. Ignas, kaip ir poetas K. Bradūnas, visą laiką išlaikė stiprų dvasinį ryšį su tėvyne Lietuva. Šiltais prisiminimais apie V. Igno apsilankymą Lietuvoje, susitikimus su dailininkais, išskyla į Dzūkiją, žvejybą Lietuvos vandenys pasidalino dailininkas A. Stasiulevičius, architektas V. Brėdikis.

— Grįžęs į Ameriką, Ignas dar ilgai gyveno Lietuvos ir joje sutiktų žmonių prisiminimais, — kalbėjo tuomet JAV gyvenusi, o dabar į Lietuvą grįžusi Ignų šeimos draugė menotyrininkė Beatrice Kleizaitė-Vasaris. Ji papasakojo apie šiltes, įspūdingus susitikimus su V. Igno ir šeima jų namuose New Yorke, paskui giraitėje, netoli Bostono.

Knygos pristatyme, kartu su žmona Kazimiera, dalyvavęs poetas Kazys Bradūnas perskaitė pluoštelį savo eilėraščių, susijusių su tautodaile.

A. Naujokaitis

mato jos darbai konstruojami ansamblių principu, kai daiktai, ištraukti iš įprastos visumos, praranda savastį ir ima kurti naują realybę.

Greta lietuvių parodoje dalyvavusi švedė S. H. Fleischer tekstilės studijas pradėjo 1992 m. Stockholme, o menų magistro laipsnį įgijo Meno ir dizaino koledže Oslo. Tobulinosi Rhode Island dizaino mokykloje JAV.

S. H. Fleischer galerijoje „Vartai“ pristatė naujausią, Lietuvoje sukurtą projektą „Kybo ant plauko“. Savo darbuose ši dailininkė derina tekstilės, tapybos ir fotografijos technikas. Nors S. J. Fleischer baigė tekstilės studijas, bet, pasak menotyrininkės N. Adomonytės, jos darbai — kaip paveikslai, kaip ritmizuotos kompozicijos. Vis dėl to dailininkės paveiksluose žymus iš tekstilės ateinantis dekoratyvumas. Visa kita pretenduoja į vaizduojamąjį meną, kupiną plastinių bei kokybinių priešpriešų, minties paradoksu.

Kaip ir kitose, taip ir šioje parodoje, lankytojai galėjo nusipirkti jaunųjų tapytojų paveikslų.

A. Naujokaitis

Tapytojas Saliamonas Teitelbaumas, „Vartų“ galerijos direktorė Nida Rutkienė ir švedė dailininkė Sigrid Hynell Algrimanto Žičiūno nuotr.

Jaunieji talentai

Iki kovo vidurio Vilniuje, didžiausioje privačioje galerijoje „Vartai“, veikė keturių jaunų dailininkų — Agnės Juškaitės, Simono Skrabulio, Saliamono Teitelbaumo, o taip pat Lietuvoje dabar apsiostojusių šios jaunios švedės Sigrit Hynell Fleischer tapybos darbų paroda.

— Tikimės, jog tokios jaunųjų menininkų parodos taps gražia mūsų galerijos tradicija, — atidarydama parodą sakė „Vartų“ galerijos direktorė Nida Rutkienė. — Kečtinama kasmet konkurso būdu atrinkti keletą jaunųjų dailininkų, tarp jų ir JAV, kitose užsienio šalyse gyvenančių mūsų tautiečių darbus ir juos pristatyti visuomenei, o taip pat rengti jaunųjų seminarius ir kūrybines dirbtuves. Tokie renginiai padėtų geriau pažinti kryptis ir sroves, vyraujančias lietuvių dailininkų kūryboje.

Kad tos kryptys ir srovės

įdomios, parodė ir ši jaunųjų dailininkų-tapytojų paroda „Vartų“ galerijoje. Pastebėjau, kad ypač daug lankytojų būriavosi prie S. Teitelbaumo tapybos darbų ciklo, pavadinto „Gyvenimas po teatro“. Dar studijuodamas tapybą Vilniaus Dailės akademijoje S. Teitelbaumas ir jo saviti tapybos darbai atkreipė dėstytojų ir profesorų dėmesį. Daug kas jį laikė gabiausiu, įdomiausiu tapytoju tarp kitų akademijos studentų. Mano galva, S. Teitelbauma, sulaukusį tik trisdešimties metų, ir dabar galima priskirti prie pačių talentingiausių dabartinių Lietuvos tapytojų. Jis studijavo ne tik Vilniaus, bet ir Salzburgo vasaros akademijoje, surengė šešias personalines tapybos parodas ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje, tarp jų — 1999 m. New Yorko Gregory Gallery. Pernai dėmesio ir gero įvertinimo taip pat sulaukė personalinė S. Teitel-

baumo tapybos darbų paroda Paryžiuje, Lotynų kvartale. „Saliamonas Teitelbaumas nekalba. Jis tapo. Tam, kas gali suprasti šią jo tapybos kalbą, žodžiai nereikalingi. Jie galėtų būti pasitelkti tik siekiant aprašyti šio puikaus menininko darbus“, — Paryžiaus parodos kataloge rašė Prancūzijos menotyrininkė Odilė Suganas.

„Vartų“ galerijoje iškabinti S. Teitelbaumo peizažai, natūrmortai, kompozicijos tarsi panardinamos į sodrą, ekspresyvią plastiką. Jo drobose stebėtinai derinasi tikslinga mintis ir judesio laisvė, mitologinės sakmės, apipintos lietuviškais motyvais, Vilniaus gatvių vaizdais. Menotyrininkė N. Adomonytė nuomone, S. Teitelbaumo drobės — tai geros tapybos koncentratas, iš jų sklinda jaudinanti plastinė jėga. Šio dailininko tapybai būdingas ne tik potėpių, spalvų sukeltas jaus-